ਚਰਨ-ਛੁਹ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਚਰਨ-ਛੁਹ

(ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ 'ਐਟ ਹਿੱਜ਼ ਫ਼ੀਟ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਕਰਤਾ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਅਨੁਵਾਦਕ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

CHARAN-CHHOH (*Punjabi*)
Translation of English version *At His Feet* by *Professor Puran Singh*
Translated in Punjabi by Kirpal Singh Kasel

ISBN 81-7380-041-3

1973
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 1100
1994
ਦੂਜੀ ਵਾਰ : 1100
ਮੁੱਲ : 30-00

ਸਰਦਾਰ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ, ਐਲ-ਐਲ. ਐਮ., ਰਜਿਸਟ੍ਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈ/ਸ. ਫੇਰੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁਦ੍ਰਿਤ

ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿ ਤੁਰੀਆਂ,
ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇਰੀ ਭਾਲ ।
ਗੂੰਜ ਉਠੇ ਸਭ ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ,
ਕੂਕ ਮਾਹੀ ਦੀ ਨਾਲ ।
ਪਾਪ ਮੇਰੇ ਆਦਮ* ਤੋਂ ਭੈੜੇ,
ਰਹੇ ਚੁਆਤਾ ਬਾਲ ।
ਸਾੜ ਦੇਵੇਗੀ ਗਗਨਾਂ ਤਾਈਂ,
ਪ੍ਰੇਮ-ਰੱਤੜੀ ਭਾਲ ।

—ਹਾਫ਼ਿਜ਼

*ਆਦਮ ਜੱਨਤ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਹਵਾ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ ਤੇ ਵਿਵਰਜਿਤ ਫਲ ਖਾ ਕੇ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਿਆ ਤੇ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਆਦਿ ਕਥਨ

(ਅਨੁਵਾਦਕ ਵਲੋਂ)

ਚਰਨ-ਛੁਹ ਦਾ ਰਹੱਸ

ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਮੇਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ, ਸ਼ਾਇਦ ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਦਾ ਵਹਿਮ ਕਹਿ ਕੇ ਤਿਸਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ, ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਮਹਾਤਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਮਸਤਕ ਉਤੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਟ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਿਲਵਿਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਲੁਡੰਦੜੀ' ਸੋਹਣ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਕਿੰਨਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਤੇ ਅਨੰਦ-ਮਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾ ਰਾਜ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮੁਕਤੀ—ਉਹ ਤਾਂ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਈ ਬਿਹਬਲ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਚੁਥਾਈ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦਾ ਉਥਾਨ ਹੋਇਆ, ਉਥੇ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਵਿਚ ਰਹੱਸ-ਵਾਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਧੁਨੀ, ਮਧ ਕਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਨ, ਸਰਲ ਤੇ ਸੁਗਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਤੀਖਣਤਾ, ਨਵੀਂ ਬਿੰਬਾਵਲੀ, ਸਰਵੱਤਰ ਰੂਪ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਤੱਕਣੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਉਕਤੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਵਚਿੱਤਰ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਇਸ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਟੈਗੋਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਪੱਛਮੀ ਜਗਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚਲੀ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਪੱਛਮੀ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਕਵੀ ਜਿਥੇ ਸੌ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਹਨ, ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਵੀ ਹਨ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ "ਏਸ਼ੀਆਈ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਵਿਅਕਤੀ-ਤਵ" ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਭਾਸ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਕਾਵਿ-ਕਲਾ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਇਆ।

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਅਸਲੀ ਝਲਕ ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਕਾਵਿ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਾਂਤ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਚੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਵਿ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੋਣਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਤਰਲ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਜੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਬਸ! ਕਵੀ ਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਹੱਸ ਉਤੋਂ ਘੁੰਡ ਲਾਹ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉਚੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲ ਸਫਲ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਕਵਿਤਾ ਰੂਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਤੋਂ ਆਤਮਿਕ ਉਥਾਨ ਜਾਂ ਉਡਾਨ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ਼ ਲਈ ਇਹ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ, ਅਤਿ ਸੀਤਲ, ਸੁਖਦਾਈ ਤੇ ਕਲਿਆਣ-ਮਈ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵੈਰਾਟ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਤੇ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਜਗਤ-ਵਿਆਪੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਵਕਤਾ ਸੀ। ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਯੂ ਦੇ ਪ੍ਰੌਢ ਕਾਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਆਪਣੀ ਗਦ ਤੇ ਪਦ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਝਿਲਮਿਲਾ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਜਲੌ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਿਰੇ ਨੂਰ ਦਾ ਫੁਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅਮਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਦ-ਕਣੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਗਦ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਪਦ ਵਿਚ, ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਾਹਿਤਕ ਵਸਤਰ ਸਨ, ਜੋ ਕਵੀ-ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਤੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਨ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਭ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਸੂਖਮ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਮਾਰਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਧੜਕਦੀ ਕਰਤਾਰੀ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਤਾਰੀ ਸਿਰਜਨਾ ਆਤਮ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਂ-ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦਾ ਵਿਕੇਂਦਰੀ-ਕਰਣ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਹੋਂਦਾ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਅਣਹੋਂਦਾ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ; ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਅਦੁੱਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਵੀ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਇਕ ਗੌਰਵ-ਮਈ ਹੈ।

ਇਸ ਛੋਟੀ ਕਾਵਿ-ਸੈਂਚੀ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਚਰਨ-ਛੁਹ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸੂਖਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਕਿਰਦਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਤੇ ਓਜੱਸਵੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਮਹਾਂ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਤੱਕਣੀ, ਨਵੇਂ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸਾਂ ਦੀ ਝੀਣੀ ਬਾਣ-ਵਰਖਾ ਵਿਚ ਥਰਥਰਾ ਉੱਠੀ—

ਇਹ ਮਿੱਠੀ ਕੰਬਣੀ, ਇਕ ਵਿਸਮਾਦੀ ਖੇੜਾ! ਇਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਚਮਕਾਰ ਕਿੰਨਾ ਦੈਵੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ-ਵਰਧਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਢੱਠੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚਾ, ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਰਹੱਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਿਵਾਜਿਆ ਪਾਤਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਤਿ-ਸੂਖਮ ਤੇ ਤਰਲ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੰਮ ਸੰਕੇਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਜਿਥੇ ਰਹੱਸਮਈ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਵੀ ਹਨ। ਕਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਲਪਣਾ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ, ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੈਂਚੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਰਜ ਹਨ। 'ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਝਲਕ', 'ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ' ਤੇ 'ਮੁਰੀਦ'। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਧਾਗਾ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੇਰੂ ਮਣਕਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਇਆ-ਕਲਪ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਤੇ ਤਾਲਗਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ ਸਕਾਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭੈਣ ਸਮਝੋ। ਉਹ ਵੀ ਜੌੜੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੌੜੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਸੁਭਾ, ਤਾਲਗਤੀ, ਕਲਪਣਾ-ਉਡਾਰੀ, ਜਿੰਦ-ਧੜਕਣੀ, ਪ੍ਰੇਮ, ਨਿੱਘ, ਇਹਸਾਸ ਸਭ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬੋਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿੱਤਕ ਅਜ਼ਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਮੇਰੀ ਇਸ ਘਾਲ ਦੀ ਯੋਗ ਕਦਰ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੂਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਚਿੱਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਾਣ ਸਕਾਂ।

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਝਲਕ

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਸਾਗਰ
ਉਛਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ,
ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੁਸੈਲੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਨਿੱਕੀ ਚਿੱਟੀ ਕਿਸ਼ਤੀ
ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰ ਰਹੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ,
ਮਨੁੱਖ ਝੂਲੇ ਪਿਆ ਖਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਨਿੱਕੇ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ
ਅਗਿਆਤ ਬਾਹਾਂ—ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਰੱਖਿਅਕ !
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਇਸ ਖ਼ਤਰੇ-ਭਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਰੱਖਣਹਾਰ ਹੈ !
ਮਤ ਦੇ ਜਬਾੜ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਰੱਖਿਅਕ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ !

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ
ਲਹੂ ਦੀ ਵਹਿਣ-ਗਤੀ
ਅੰਤਿਮ ਹੱਦ ਤੱਕ
ਧੀਮੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਲੇ ਨਾਲ ਸੁੰਗੜ ਚੁੱਕੀ
ਨਦੀ ਦੀ ਧਾਰ,
ਅਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਥੱਕਿਆ ਦਿਲ
ਇਹਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ-ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ
ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ—
ਡੁੱਬਣ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ
ਉਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ
ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਲ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ·
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ
ਉਸ ਗੁਵਾਚ ਚੁੱਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ—
ਉਦਾਸ ਛਿਨ੍ਹ ਵਿਚ,
ਬੱਤੀ, ਤੇਲ
ਅਤੇ ਉਸ ਜਗਮਗਾਂਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ ਦਾ
ਦੇਵਣਹਾਰ ਹੈ ।

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਪਾਰਸਾਵਾਂ ਦਾ
ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ
ਇਕ ਪਾਪੀ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰਣ ਲਈ
ਆ ਜੁੜਿਆ ਹੈ,
ਆ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ
ਹੱਥ ਤੇ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ
ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕੀ
ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ,

ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ
ਮੌਤ ਦੀ ਉਸ ਬਿਖਮ ਘੜੀ ਵਿਚ
ਮੇਰੀ ਲੱਜਾ ਅਤੇ ਬੇਹਯਾਈ ਦਾ
ਕੱਜਣਹਾਰ ਹੈ,
ਰੱਜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ
ਪਿਆਰਨ ਵਾਲਾ !

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਅਬਲਾ ਦੇ ਨੈਣ
ਛੱਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਅਸਗਾਹਤਾ ਦੇ
ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਡੁਬਾ ਗਏ ਹਨ,
ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਰਹਿਮ
ਚਰਮ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ
ਇਕਲਾਪੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੀੜਿਤ ਹੈ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ
ਇਕ ਨਿਆਸਰੀ ਤੀਵੀਂ ਦਾ
ਪਤੀ ਹੈ !

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਘਣੇ ਦੁੱਖ
ਮੇਰੇ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ,
ਜਦ ਕਿ ਮੇਰਾ
ਅੰਦਰਲਾ ਵਹਿਸ਼ੀ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ
ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਲਪਕ ਪਿਆ ਹੈ

ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ
ਤਨ ਵਿਚ ਪੰਜੇ ਖੋਭ
ਨਿੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰਣ ਲਈ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ
ਪ੍ਰਭੂ ਖ਼ਾਤਰ
ਉਸ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ
ਪਾੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਇਕ ਮਾਰੂ ਜ਼ਖ਼ਮ ਕਰਕੇ;
ਮੈਂ ਉਸ ਜੰਗਲੀ ਹੈਵਾਨ ਤੋਂ
ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਿਊ ਉਠਿਆਂ ਹਾਂ
ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਪਲ ਪਹਿਲਾਂ,
ਗਰਜ ਤੇ ਦਹਾੜ ਕੇ
ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ ਹੈ !

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਸਹਿਸ ਕਿਸਾਨਾਂ,
ਇਸਤਰੀ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ--
ਦੀਆਂ ਕੋਟ ਅੱਖਾਂ
ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਵਰਖਾ ਦੀ
ਸਿੱਕ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ,
ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਹੰਝੂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਉਤਰਦਾ ਤੇ ਸੁੱਕਦਾ ਹੈ

ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਊਦਾ ਬੱਦਲ
ਹੱਥ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਪਸਾਰ ਦਾ,
ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਹੈ,
ਨੇਤਰ ਫੋਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ
ਮਹਾਂ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ
ਗੜੁੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਲੋਥੜਾ
ਜਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਹੈ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ,
ਮੈਂ ਨਿਰਧਨ ਕਿਸਾਨ
ਲਈ ਤਾਂ,
ਉਹ ਮੇਘਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ
ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਹਰ-ਭਰੀ
ਭਰਪੂਰਤਾ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ !

ਆ, ਜਦ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਚਿਹਰੇ,
ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਦਮਕ ਰਹੇ ਹਨ,
ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ
ਜੋਤੀ ਬਣ
ਹੇਠਾਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ
ਰੁਸ਼ਨਾ ਰਹੇ ਹਨ
ਲੱਖਾਂ ਮੰਡਲ ਪਸਰ ਕੇ
ਜੋਤੀ ਚੱਕਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਗਗਨ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਦਾ
ਹੜ੍ਹ ਬਣ ਵਹਿ ਤੁਰੇ ਹਨ;
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ;
ਜਿਹੜਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਇਕ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਵਾਂਗ
ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਸੰਖ ਤੱਕਣੀਆਂ
ਤੇ ਅਸੰਖ ਮੁਸਕਣੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :
"ਕੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਕਿਆ !
ਇਹ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ !"

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ
ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਣ ਲਈ
ਨਾ ਕਹੋ,
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ
ਮਹਿਮਾ ਦੱਸਣ ਲਈ
ਨਾ ਆਖੋ,
ਮੈਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਪੁੱਛੋ
ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਬਲੀਗ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ
ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ,
ਅਤੇ ਆਖੋ ਕਿ
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਲੁਕਾਵਾਂ !
ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਨ ਛੁਹ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਮੈਨੂੰ, ਸਵੈ-ਵਿਸ ਵਿਚ ਘੁਲੇ
ਨੀਚ-ਕੀਟ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਉਸ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧ ਵਿਚ

ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ !
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ,
ਉਹ ਇਕ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ ਹੈ,
ਜੋ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ
ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨਹੀਂ;
ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ
ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ
ਵਰ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ !

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਨ ਦਿਓ,
ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦਿਓ,
ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ
ਕਰਨ ਦਿਓ ਉਸ ਉਤੇ ਚਰਚਾ,
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਉਣ ਦਿਓ,
ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਿਓ,
ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਹਾਰ ਪਾਉਣ ਦਿਓ,
ਅਤੇ ਸੁਆਗਤ ਦੇ ਗੀਤ
ਗਾਉਣ ਦਿਓ,

ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਦਿਓ,
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਬਾਣੇ ਦੀਆਂ
ਕਲੀਆਂ ਚੁੰਮਣ
ਅਤੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ
ਮੱਥੇ ਲਾਉਣ ਦਿਓ,
ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ
ਉਸ ਗਿਰਦ ਜੁੜਨ ਦਿਓ;
ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ
ਉਹ ਗੁੱਝਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ,
ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਘੋਰ-ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿਚ
ਬਿਨਾ ਵੇਖੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
ਆ ਪੁਜਦਾ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਣੇ ਦੀ
ਕੰਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ
ਮੋਨ ਹੰਝੂ ਪੂੰਝਣ ਲਈ,
ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ
ਬੱਝੇ ਗੱਚ ਵਿਚ,
ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ,
"ਆ ਵੇਖ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਂ,
ਮੇਰਾ ਸਭੋ ਕੁਝ—
ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਲ ਨਹੀਂ,
ਤੇਰਾ ਹੈ !
ਓ ਉਦਾਸ ਪਾਪੀ !

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਨਹੀਂ !"

ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ,
ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ!
ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਇਕ ਗਾਇਕ ਨੂੰ,
ਉਸੇ ਲਈ ਉਹ ਗਾਇਨ ਕਰੇ;
ਆਖ ਲਏ ਨਿਰਤਕ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ;
ਉਸੇ ਲਈ ਉਹ ਨਾਚ ਨਚੇ;
ਹਠੀ, ਤਿਆਗੀ ਵੀ ਆਖ ਲਏ,
ਉਸੇ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਪੀੜ ਜਰੇ,
ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਯੋਗੀ
ਉਸੇ ਲਈ ਹੀ ਧਿਆਨ ਧਰੇ;
ਕਹਿਣ ਦਿਓ ਇਕ ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ;
ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ;
ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਈ
ਉਹ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ;
ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ
ਉਸ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੱਗੇ,
ਮੈਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? —
ਮੈਂ, ਸਭ ਚੰਗਿਆਈਆਂ
ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਕੋਰਾ;
ਮੈਂ, ਸਭ ਸੰਗੀਤ
ਨ੍ਰਿਤ, ਕਲਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ;
ਮੈਂ ਨੇਕੀ, ਚੁੱਪ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੀਆਂ
ਸਭ ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ;
ਮੈਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੀਆਂ

ਗਲੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੰਗੀ;
ਮੈਂ, ਕੰਬਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਝਾਉਲਿਆਂ ਦਾ
ਬੇਤੁਕਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੇ ਝਿਲਮਿਲਾਂਦੇ
ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ;
ਜੋ ਜੀਵਨ-ਮਾਇਆ ਦੇ
ਖਿੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਫੜਫੜਾਉਂਦੀਆਂ,
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਮੈਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
—ਮੈਂ, ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ
ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੋਂ ਫਾਥਾ
ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ
ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੀ;
ਸ਼ਰਮ-ਵਿਚ-ਸਿਰ-ਨਿਹੁੜਾਈ
ਆਪਣੇ ਨੰਗੇ ਜਿਸਮ ਦੀ
ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਸਾਰ ਖੜੋਤਾ
ਆਪਣੇ ਦਾਗਾਂ ਤੇ ਕਲੰਕਾਂ ਸਣੇ
ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਇਕੱਲਵਾਂਜੇ;
ਪਰ ਵੇਖੋ—
ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ;
ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਛਿਪਦਾ
ਅਤੇ ਸੰਤ-ਜਨ ਉਸ ਕੋਲੋਂ
ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ,
ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਉਂਦਾ
ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਚੀਖ ਉਠਦਾ,
ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਢਾਰਸ ਦੇਂਦਾ

ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ :—
"ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ
ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਵਿਛੜਿਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ?"

ਲੋਕ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ ਦਿਹੁਰਿਆਂ ਵਿਚ
ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦ ਜਾ ਕੇ ਜੁੜਦੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਕ ਥੱਕ
ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਿਹਲ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਭੁੰਜੇ ਆ ਬਹਿੰਦਾ,
ਮੇਰੇ ਨਿਤਾਣੇ ਕੋਲ—
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ
ਸਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ
ਜਵਾਨੀ, ਗੁਲਾਬੀ-ਬੁਲੀਆਂ ਤੇ
ਮਧ ਪਾਣ ਦੀਆਂ ਤੁੱਛ ਖਿੱਚਾਂ ਵਿਚ
ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੀ,
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹਿੰਦਾ—
ਉਸ ਜਵਾਰੀਏ ਕੋਲ
ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾਅ ਤੇ ਤਾਂ ਲੈਾਇਆ
ਪਰ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕੀਤਾ;
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਦੋਂ ਬਹਿੰਦਾ,
ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਨਾਲ
ਢੱਕ ਲੈਂਦਾ
ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਵਿਚ,
ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਸੋਚਦਾ
ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ ?
ਅਤੇ ਆਖੇਗਾ;
"ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ;
ਮੈਂ ਜੁ ਤੇਰਾ ਹਾਂ !"
ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ !
ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?
ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੋ ਨੇਕ ਉਤੇ ਤਾਂ
ਤਿਊੜੀ ਪਾ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਪਰ ਚੋਰ ਤੇ ਜਵਾਰੀਏ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੜਿੰਗੜੀਆਂ ਪਾਈ
ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥ ਵਿਚ !

ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ !
ਮੈਂ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ !
ਉਸ ਬਾਰੇ
ਜੋ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਆਏ
ਸੰਸਾਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਰਣ ਤੋਂ ਵੀ
ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ;
ਪਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ
ਇਕੱਲੀ ਨਿਮਾਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਸਹਾਰੇ
ਲੱਕੋਂ ਪਕੜ ਉਠਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ

ਉਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜੜ ਕੇ
ਪੂਰੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ
ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ
ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ !
ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਕੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ;
ਉਸ ਬਾਰੇ
ਜਿਹੜਾ ਵਿਧਵਾ ਦੀਆਂ,
ਅੰਦਰ ਧਸੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ
ਅੱਥਰੂ ਚੁੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ;
ਅਤੇ ਇਕ ਯਤੀਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ
ਮਾਤ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ;
ਜਿਹੜਾ ਪਾਪ ਦੇ ਦਾਗਾਂ ਨਾਲ,
ਭਰੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ
ਕੁਆਰੀ ਜੋਤੀ ਨਾਲ
ਮੁੜ ਨਵਨੀਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ;
ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ
ਬਿਜਲੀ-ਚਮਕ ਨਾਲ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ
ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ,
ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ
ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਵੈਮਾਨ
ਮੁੜ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਸਾਜੇ

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ
ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ
ਉਸ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ
ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
ਆਪਣੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨੂੰ
ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਹ ਆਖਣ ਵਿਚ,
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਕਿ, "ਮੈਂ ਨਹੀਂ",
ਮੈਂ ਨਹੀਂ
ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ।"

ਐਹ ! ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮ ਪੁਰਖ
ਜਿਹੜਾ ਰੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ
ਖਿੜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਬੂਤਰੇ ਸਿਆਣੇ ਮੂੰਹ ਦਾ
ਮਖ਼ੌਲ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ !
ਅਤੇ ਇਕ ਮੁਸਕਣੀ ਨਾਲ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਭ ਗੁੰਝਲਾਂ ਸੁਲਝਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਤੀਕ ਚਿਰ-ਕਾਲ ਤੋਂ
ਆਤਮ-ਛਲਾਵੇ ਦੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ 'ਚ
ਮੁਹਰਬੰਦ ਪਏ ਸਨ !
ਅਤੇ ਬੁੱਢਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ

ਛੁਹਰਾਂ-ਹਾਰ
ਟਪੂਸੀਆਂ ਤੇ ਦੁੜੰਗੇ ਮਾਰਨ ਦੀ
ਸ਼ਕਤੀ ਭਰਦਾ ਹੈ !
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਬੱਧੀ
ਉਹ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖੀ ਭੀੜ ਨੂੰ
ਪੀਂਘ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਹਾਰ
ਝੂਟੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ,
ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ
ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ।
ਉਸ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਜੂਮ ਦੀਆਂ
ਜੀਵਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਮੌਤ ਵਰਗੀਆਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਸਮਸਤ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ
ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।
ਔਹ ! ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ
ਜੋ ਧਿਆਨੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ,
ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਭਾਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ
ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਚਨਾਕਾਰ—
ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ, ਅਮਲਾਂ ਤੇ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ
ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸੀ !
ਉਹ, ਔਹ ! ਸਾਖਿਆਤ ਖੜਾ ਹੈ (ਆਪਣੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ)
ਸਦਾ ਅਰੂਪ, ਅਰੰਗ ਤੇ ਅਗੰਧ !

ਜੀਵਨ-ਰੌ ਹਾਲੀ ਵੀ ਚਰਾਂਦਾਂ ਤੇ ਘਾਹਾਂ ਵਿਚ ਧੜਕਦੀ ਹੈ
ਸੰਝ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੱਲਾ
ਓੜ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ,
ਸਰਘੀ ਨੇ ਘੁੰਡ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ !
ਘਰ ਦੀ ਗੱਹਲ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬੱਧੀ

ਖੂਹੀਓਂ ਪਾਣੀ ਭਰਨ
ਆਟਾ ਚੱਕੀ ਪੀਹਣ,
ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ
ਜੁੱਟਣ ਲਈ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ,
ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਤੇ ਜੋਗ ਲਈ
ਬੁੱਢ-ਪੁਰਾਤਨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ
ਜੋਤਰਾ ਲਾਉਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਤਾਂ ਜੋ ਬੀਜ ਤੇ ਲੁਣ ਕੇ
ਉਹ ਰੱਬੀ-ਘਰ ਨੂੰ
ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਸਕੇ,
ਰਾਜ ਉਸਾਰੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਤਰਖਾਣ ਲੱਕੜੀ ਚੀਰ ਕੇ
ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਸੁੰਦਰ ਕੰਜ ਕੁਆਰੀਆਂ
ਚਿੱਟੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੱਤਦੀਆਂ
ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ,
ਪਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭ ਨੈਣ,
ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ,
ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ
ਬੱਝ ਗਏ ਹਨ
ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ
ਬੰਦ ਖ਼ਲਾਸੀ ਲਈ ਲੜਿਆ ਸੀ
ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ
ਅਨੇਕ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗਤੀਆਂ
ਅਕਾਲੀ ਤਾਲ ਚਾਪਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੀਆਂ
ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ,
ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ

ਜੂਝ ਮਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾ ਕਹੋ,
ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਭ ਦਾ
ਗੁੱਝਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ;
ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਾ ਆਖੋ,
ਕਿਉਂ ਜੁ ਉਹ ਦੁਖੀਆ ਇਸਤਰੀ ਸੰਗ
ਇਕੋ ਸੇਜ ਤੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ;
ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਉੱਚਾ ਨਾ ਬੋਲੇ,
ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ
ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਮਲਕੜੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੱਖ
ਸੁਤੇ ਪਏ ਬੱਚੇ ਦਾ
ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਣ ਆਇਆ ਹੈ;
ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਬੱਤੀ ਜਗਾਉਣ ਦੀ
ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ ਨਾ ਕਰੇ,
ਕਿਉਂ ਜੁ ਪਿਰ ਧਨ ਨੂੰ
ਅੰਕ ਸਮਾਈ ਪਿਆ ਹੈ;
ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ
ਐਲਾਨ ਨਾ ਕਰੇ,
ਕਿਉਂ ਜੁ ਉਹ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਭੀ
ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ !
ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਾਤਾਰ !
ਪ੍ਰਾਣ-ਦਾਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ-ਦਾਤਾ, ਰਿਜ਼ਕ-ਦਾਤਾ !
ਮਹਾਂ ਕਵੀ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ;

ਸਿਰਜਨਹਾਰ, ਚਾਨਣ-ਦਾਤਾ
ਜਿਸ ਦਾ ਅਨਾਦੀ ਹਿਰਦਾ
ਲੁਕਾਈ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਧੜਕਦਾ
ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤੇ ਠੰਡੀ ਲੱਸੀ ਦੇ
ਘੁੱਟ ਮੰਗਦਾ,
ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ
ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ,
ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੁੱਛ ਭੇਟਾ
ਅਰਪਣ ਕਰਦਾ !
ਸੁੱਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਤਾ ਦੀ
ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ
ਪਰਮ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਉਘਾੜਦੀ—
ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ
ਨਿੱਜ ਦਾ ਅਨਿਜ ਸਰੂਪ
ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰਾ
ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ
ਕੋਟ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਦਮਕਦੀ
ਅਤੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਬੈਠੀ;
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ
ਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ
ਜਲਾਲ ਪੂਰਨ,
ਰਤਨਾਂ-ਜੜਿਆ,
ਆਤਮ-ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ,
ਉਜਲ-ਦੀਦਾਰ ਮਹਾਂਚਿੰਤਕ, ਮੁਨੀ
ਆਪਣੇ ਸਬਜ਼ੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ

ਸਵਾਰ
ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਅਮਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ,
ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ; ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ !
ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ !

ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ

ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਮੈਨੂੰ ਉਡ ਰਹੇ ਹੁਮਾ ਦੇ
ਭਾਗਾਂ ਭਰੇ ਸਾਏ ਥੱਲੇ ਲੈ ਚੱਲੋ
ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਮੁੜ ਜੀਊ ਪਵਾਂ !
ਹੁਮਾ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ :
"ਇਸ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕਰੋ,
ਮੈਂ ਸਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ
ਰੂਹ ਉਪਰ ਉਡਦਾ ਹਾਂ" !
ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਛੁਹਾਓ,
ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਮੁੜ ਜੀਊ ਪਵਾਂ !
ਪਾਰਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ :
"ਇਸ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕਰੋ,
ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਛੁਹ
ਸੋਨ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ !"
ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾਗ ਦੇ ਫਣ ਵਿਚੋਂ
ਉਹ ਮਣੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਓ,
ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ
ਉਹ ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ
ਖੇਡਦਾ ਹੈ—ਜਿਸ ਦੇ ਖੁੱਸਣ ਨਾਲ
ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਗਮਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :
ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਲਿਆਂਦੈ ?
ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ
ਉਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,
ਜੋ ਸਾਗਰਾਂ ਵਿਚ
ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾ ਸਕੇ,
ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਮਾਰਗ ਤੇ
ਜਾ ਸਕੇ ।
ਮੈਂ ਉਹ ਤਲਿਸਮਾਂ ਹਾਂ
ਜੋ ਨਾਗ ਦੀ ਕਲਗੀ ਵਿਚ,
ਦੱਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ,
ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਖੜੀ ਫਣ ਦਾ
ਅਭਿਮਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ,
ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੀ
ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਖਦਾ !

ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ !
ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਥੱਲੇ ਉਥੇ ਲੈ ਚੱਲੋ
ਜਿੱਥੇ ਪਾਰਜਾਤ ਬਿਰਛ ਦੇ
ਅਸੰਖ ਚਾਂਦੀ-ਪੱਤਰ ਹਿਲ ਰਹੇ ਹਨ,
ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਮੁੜ ਜੀਉ ਪਵਾਂ !
ਪੱਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ,
ਤੇ ਕਿਹਾ :
"ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਜੀਉਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ
ਚਿਹਿਰਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ।"

ਉਹ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਬੀਜ--
ਗੁਪਤ ਰਤਨ ਕਿੱਥੇ ਹੈ,

ਜਿਸ ਦੀ ਛੁਹ—
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਖੀਰ ਸਾਗਰ ਦਾ
ਮੰਥਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ
ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ
ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਾਲਾ ਨਾਗ
ਆਪਣੀ ਵਿੱਸ ਸਮੇਤ
ਉਸ ਦੇ ਕੰਠ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ
ਨੀਲ-ਕੰਠ ਸ਼ਿਵ ਨੇ,
ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚਾ ਹੀ ਨਿਘਾਰ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ !
ਇਹ ਰਤਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੋਲ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਸਹੰਸਰ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ
ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਫਣ ਖਿਲਾਰੀ ਪਿਆ ਹੈ
ਇਹ ਰਾਧਿਕਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਂਵਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ !
ਸਭ ਭਾਲ ਉਸ ਜੀਵਨ ਰਤਨ ਲਈ ਹੈ,
ਜਿਸ ਦੀ ਛੁਹ ਨਾਲ
ਮੁਰਦੇ ਤੇ ਮਰਨਾਊ
ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਸ਼ਾਹੀ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ
ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਆ ਲੇਟਦੇ ਹਨ,
ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ
ਵਹਿੰਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ
ਵਗਾਹ ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿੱਛੇ
ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ !

ਹੁਮਾ ਇਸ ਲਈ ਭਾਗਾਂ-ਭਰਿਆ ਹੈ :
ਕਿਉਂਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਦਾ ਛਤਰ ਬਣਾ—
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਮੁੱਖੜੇ ਤੇ ਉਡਦੇ ਨੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ
ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ
ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ।

ਆਪਣੇ ਫਣ ਵਿਚ ਮਣੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ
ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ
ਤਪਦੀਆਂ ਰੇਤਾਂ ਉਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ
ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ !
ਪਾਰਜਾਤ ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਨ ਬਿਰਛ ਹੈ :
ਕਿਉਂਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਉਸ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ।
ਓਹ ਦੇ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦੇ ਤੋਰਿਆਂ ਵਿਚ
ਸਲਤਨਤਾਂ ਤੇ ਤਾਜ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਹਨ !
ਉਸ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਵਿਚ
ਕਈ ਸੂਰਜ ਵਿਛੇ ਪਏ ਹਨ ।
ਮੈਂ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ ਚੱਲੋ
ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ
ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੋਹੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ
ਲਿਟਾ ਦਿਓ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ !
ਉਸ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਨਾਲ
ਮੈਨੂੰ ਲਿੱਪ ਦਿਓ
ਮੈਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ ।

ਚਰਨ ਛੁਹ

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਮੈਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਗੀਤ
ਮੁੜ ਗਾਉਂਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਨਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ
ਨਿਹਾਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਖੁਲ੍ਹ ਪਏ ਹਨ
ਮੇਰਾ ਜਿਸਮ ਉਸ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਨਹਾ ਕੇ,
ਅਪੂਰਵ ਰੂਪ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ
ਧੋਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;
ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ 'ਚੋਂ
ਗੰਗਾ ਦਾ ਸੰਗੀਤਮਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ
ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਹੈ !

ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ,
ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕਦਾ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਭੀ ਦੇ ਕੰਵਲ
ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਸਹਸ
ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੰਵਲ
ਜੋ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਖੜੇ ਸਨ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਾ ਉਰਧ-ਕੰਵਲ
ਸਭ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾ
ਜਗਮਗਾ ਉਠੇ ਹਨ
ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੰਪੂਰਨ ਖੇੜੇ ਦੀ
ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਖਲ੍ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।
ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ
ਨਿਰੋਲ-ਕੋਮਲ ਛੁਹ
ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੈ ।
ਆਪਣੀ ਕੋਮਲ ਡੰਡੀ ਉਤੇ
ਹਵਾ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਸਹੰਸਰ ਕੰਵਲਾਂ ਸੰਗ

ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ

ਮੈਂ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਨੀਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮਦਾ ਹਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ
ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ
ਝੂਮਦੀ ਹੈ ।
ਮੈਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਕਲਾ-ਪਰਵੀਨ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛਿੜੀਆਂ
ਸੰਗੀਤਕ ਤਰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ !
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆਏ
ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਨਾਲ ਹਿੱਲਦੇ
ਚਿਨਾਰ ਦੇ ਪੱਤੇਹਾਰ ਕੰਬਦਾ ਹਾਂ !

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ
ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵੀ ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ
ਅੱਛਾ ! ਅਲਵਿਦਾ !
ਮੈਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹਾਂ,
ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ ।
ਅਲਵਿਦਾ !
ਹੁਣ ਚੰਦ ਮੇਰੇ ਮਸਤਕ ਤੇ
ਦਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ।
ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੰਗਿਆੜੀ
ਕਿੰਨੀ ਸੀਤਲ ਹੈ !
ਆਹ !
ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਣ ਵਾਲੀ
ਅਲੌਕਿਕ ਅਗਨੀ !

"ਮੇਰਾ ਸੰਜੋਗ ਜੁੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ
ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰੀ ਗਈ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ,
ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸ਼ੁਭ-ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਵੀ
ਵਿਹਲ ਕਿੱਥੇ ?"
ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹਾਂ,
ਆਪਣੀ ਹੀ ਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ—
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਣ ਲਈ,
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ?

"ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ
ਮੁਕਤੀ ਹੈ
ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕੋ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ
ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੇਗੀ ।"

ਮੁਰੀਦ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :
ਕਿਸੇ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਨ ਤੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਘੜੀ,
ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ
ਵਰ੍ਹਦੀ ਹੈ;
ਤੇ ਮੋਤੀ-ਜਣਨੀ (ਸਿੱਪੀ)
ਸਾਗਰ-ਤਹਿ ਤੇ ਤਰਦੀ ਹੈ
ਇਸੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ
ਕਿ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬੂੰਦ
ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਮਿਟਾਵੇਗੀ,
ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਲ ਇਹ ਉਸ ਦੇ
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ,
ਜ਼ਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ
ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਡੂੰਘੇ ਸਾਗਰਾਂ ਵਿਚ
ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਜਿਥੇ ਮੌਤ ਵਰਗੇ
ਚੁੱਪ ਟਿਕਾਓ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :
ਕਿ ਮੋਤੀ ਸਮਾਧੀ ਦੀ
ਸਿਰਜਨਾ ਹੈ ।

"ਪਰ" ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ,
"ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ
ਮੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਵਿਚ
ਡੂੰਘੀ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਅਤੇ ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ
ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਨ
ਉਹ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।"
"ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ
ਗਰਜਦੇ ਸਾਗਰ
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ,
ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਿਜੀ
ਲੇਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਿਚ
ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਿਲਕੁਲ
ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਤਕ
"ਰੱਬੀ ਸ਼ਬਦ" (ਨਾਮ) ਉਸ ਨੂੰ
ਮੁਰੀਦ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਕਾਰ ਵਿਚ
ਘੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ !"

"ਮੁਰੀਦ ਦੀ ਘਾੜਤ
ਮੋਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਿਖ਼ਮ ਹੈ,

ਮਾਣਕ ਨਾਲੋਂ ਵੀ;
ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਨਵੀਨ
ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ;
ਉਹ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਬੀਜ-ਬਿੰਦੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜੋ ਜੀਵਨ ਨੂੰ
ਮੁੜ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ
ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ ।

ਉਹ ਮੁਰੀਦ ਹੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ
ਆਪ ਪਰਮਾਤਮਾ
ਆਪਣੀ ਪਰਮ-ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ
ਟਹਿਕ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ
ਸਿੱਕ ਉੱਠੀ
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ
ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੁਰੀਦ ਨੂੰ
ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ
ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ;
ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ
ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਨ ।

ਅਸੀਂ ਨਿਰਾਰਥ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ
ਮੁਕਤ ਹਾਂ

ਤੁੱਛ ਖਿੱਚਾਂ, ਤੌਖਲੇ ਸਾਨੂੰ
ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ
ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ,
ਬਲਕਾਰ ਯੋਧੇ
ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਵਿਅਕਤੀ 'ਬਣਾਇਆ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ
ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ
ਜੂਝ ਮਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ
ਮਾਤਾ ਦੀ ਗੋਦ
ਪਿਆਰੀ ਹੈ,
ਤਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ
ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ
ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,
ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਲਈ
ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦੁਆਰਾ
ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ
ਨਿਰੋਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ
ਅਗਿਆਤ ਉਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਪੰਛੀਆਂ ਹਾਰ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜੋ ਇਕ ਟਹਿਣੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ 'ਤੇ
ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੇ
ਫਲ ਚੱਖਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ
ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ
ਸਰਵੁੱਚ ਪੂਰਤੀ ਹੈ ।
ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ
ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਰਵੁੱਚ
ਭਲਾਈ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਗ
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ
ਸਮਾਨ ਹੈ ।
ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਮਾਰਗ ਰਹਿਤ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
ਆਪ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ
ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ
ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਬਾਰੇ
ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸੀਏ

ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਹਿ
ਜੀਵਨ ਭਰ
ਅਸੀਂ
ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਲਾਲ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ
ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵੰਡਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡਾ ਹਰਿ-ਮੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ
ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਇਸਥਿੱਤ ਹੈ,
ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਈਏ
ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਮਾਣ ਵਿਚੋਂ
ਉਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨੁੱਕਿਆਂ ਵਾਲੇ
ਗਾਉਂਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ
ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ;
ਅਤੇ ਪਰ੍ਹੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਦੁਸਾਰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ,
ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਘਾਓ ਦਾ
ਮਜ਼ਾ ਚੱਖਿਆ ਹੈ।
ਇਸ ਘੜੀ ਖਿੜ ਰਹੇ ਫੁੱਲਾਂਹਾਰ
ਅਸੀਂ ਉਸ ਜਿੰਨੇ ਹੀ
ਨਵੇਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ
ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ

ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ
ਅਨੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੁਹ ਦੁਆਰਾ
ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ
ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ,
ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ
ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ
ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਮੌਤ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇਡੇ
ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਭਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ (ਸੈਂਤ ਆਤਮਾਵਾਂ)
ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਆਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਰੱਬੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂਹਾਰ
ਸਾਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ।
ਅਸੀਂ ਕਈ ਅਗਿਆਤ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ
ਪਰਸਦੇ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ
ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ।

ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ
ਇਕ ਲੜੀ ਹੈ
ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਦਾ ।

ਜਿਵੇਂ ਤਾਰੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ
ਟੁਕੜੇ ਹਨ
ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ

ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਟੁਕੜੇ ਹਨ ।

ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਾ ਸੁਤੇ ਹੀ
ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਦਾ ਹੈ
ਤਿਵੇਂ ਸਿਆਣਪ ਇਕ ਦਮ
ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ
ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ
ਕੁਝ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ
ਜੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ
ਲੋਚਦੇ ਹਨ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ
ਦੀਦਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਸਾਨੂੰ
ਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ
ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ
ਹਰ ਵਸਤ ਵਿਚ
ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਵੇਖਣ ਦੀ
ਜਾਚ ਦਸਦਾ ਹੈ;
ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ
ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ
ਧਿਆਨ ਵਿਚ

ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।
ਇਸ ਲਿਵ ਦੇ ਟੁਟਦਿਆਂ ਹੀ
ਅਸੀਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ
ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ?

ਅਸੀਂ ਚੂਨੇ ਦੇ ਉਹ ਫੁੱਲਦਾਨ ਹਾਂ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੇ
ਨੰਨ੍ਹੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ
ਲਾਈ ਹੈ;

ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੀ
ਇਹ ਨੰਨ੍ਹੀ ਪਨੀਰੀ
ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਿਛ
ਬਣ ਗਏ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਉਪਰ ਜਾਂਦਾ
ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਝਰਦਾ
ਮਨੁੱਖੀ ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ
ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ
ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਜੋ ਸਾਨੂੰ
ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ
ਠੀਕ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ
ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ
ਇਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ
ਆਪ ਬਣਾਏ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ
ਨਿਰੰਤਰ ਇਕਸੁਰ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।
ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਪਕ ਦੀ
ਜਗਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਹੀ
ਵਫਾਦਾਰ ਹਾਂ ।

ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਪਥ-ਹੀਣ
ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ
ਚਾਨਣ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ
ਕੰਵਲ ਪੱਤੀਆਂ 'ਤੇ
ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਪਕ ਦੀ ਜੋਤੀ
ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਸਰਬ-ਗਿਆਤਾ
ਬਣਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਾਨੂੰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ
ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਆਦੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਲਈ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ;

ਸਾਡਾ ਸਦਾਚਾਰ
ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਫੁਟਦਾ
ਸੰਗੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਉਜਲਾ ਖੇੜਾ
ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ-ਜਹਾਜ਼ ਦਾ
ਸਰਵੱਚ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ
ਕਿੱਡੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ !

ਇਹ ਕੇਡੀ ਦੈਵੀ-ਜੋਤੀ ਹੈ !
ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਉਪਰ
ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ,
ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਿਊਂਦੀ ਵਸਤਹਾਰ
ਕੰਬਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ;

ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਲ
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘੂਕ ਸੁੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਮਿੱਠੀ
ਤ੍ਰੇਲ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ;
ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਏ ਥੱਲੇ
ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਅਸੀਂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ
ਨੂਰੀ ਜਮਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ
ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਭਰੇ
ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ।

ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਹਰ-ਭਰਿਆ ਹੈ,
ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੌਤ ਵੀ।
ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ
ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ,
ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ
ਸੁਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੱਚ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ
ਸਾਡੇ ਸੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਅਨੰਤ ਵਿਸਮਾਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ
ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਪਲ
ਅਸਚਰਜ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਣਗਿਣਤ ਨਵੇਂ ਰੂਪ
ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਇਕ ਸਮਾਨ ਅਸੰਖ ਨ੍ਹਾਨ੍ਹਾ ਰੰਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼
ਇਕੋ ਰੂਹ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ
ਦਿੱਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ
ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਝੋਂਪੜੀ ਦਾ ਮਿੱਟੀ-ਘੱਟਾ
ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ

ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ
ਅਮੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ
ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ
ਕੌੜੇ ਪਿੱਤੇ ਤੇ ਭੂਰੀ ਲਕੜੀ
ਵਰਗੇ ਲੱਗੇ;
ਅਤੇ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ
ਤੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ
ਦੇਵ-ਭੋਜ ਦਾ
ਅਨੰਦ ਦਿੱਤਾ।
ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਦਾ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਸਤ ਦਾ
ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਸਮੇਂ
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਗੁਆ ਬੈਠਾ,
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ
ਬਹੁਤਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤਿਆਗ ਦੀ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
ਮੈਂ ਉਸ ਤਿਆਗ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ,

ਜੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ
ਰਾਜ-ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ
ਇਕ ਸਮਾਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਅਤੇ
ਉਸ ਦੇ ਅੰਕ-ਸਮਾਉਣ ਵਿਚ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਾਂ ਹੈ
ਪਰ ਤਦੋਂ
ਜਦੋਂ ਅਰੋਕ ਵੇਗ ਵਿਚ
ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ
ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ
ਜਦੋਂ ਲੰਮੀਆਂ ਅਯਾਲਾਂ ਵਾਲੇ
ਸਬਜ਼ ਘੋੜੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਦੌੜਦੇ
ਤੇ ਮੇਰੇ ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ
ਉਡਦੇ ਹਨ ।

ਗਗਨ ਦੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਮੈਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਚਹੁੰ ਕੂੰਟਾਂ ਵਿਚ ਖੜਨ ਦਿਓ !

ਜਿਹੜਾ ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ
ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਫ਼ਰਸ਼
ਨਹੀਂ ਬੁਹਾਰ ਸਕਦਾ,
ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ

ਮਨ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ
ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ !

ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਮੀਢੀਆਂ ਗੁੰਦੋ,
ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਹਾਗ-ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪੁਆਵੋ
ਕਿਉਂਜੋ ਮੈਂ
ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਲਾੜੀ ਹਾਂ ।

ਜਿਵੇਂ ਟਕਸਾਲ ਤੇ ਬੈਠਾ ਪਾਰਖੂ
ਖੋਟੇ ਤੇ ਖਰੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ
ਟੁਣਕਾ ਟੁਣਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ
ਅੱਡ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਘੇਰਾ
ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੱਗੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ।
ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੱਚ
ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ
ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ

ਬੱਤੀ ਤੇ ਤੇਲ ਲਈ ਜਿਵੇਂ
ਨਿੱਕੀ ਜੋਤੀ ਬਣਨਾ ਹੀ
ਵੱਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ
ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ
ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ ।

ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਆਖਦਾ ਹੈ :
"ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ
ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ
ਸੇਵ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ।"
ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੋਣਾ ਹੈ
ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ।
ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਲ
ਤੇ ਮਾਰਗ ਹੈ ।

ਸਾਕੀ ! ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ,
ਬਾਹਰ ਆ !
ਅ ਤੇ ਸਾਡੇ ਟੁੱਟੇ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਆਪਣੀ ਮੈਅ ਉਲੱਦ;

ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਿਲ ਕੇ
ਤੇਰੇ ਜਾਮ ਨੂੰ ਪਕੜੀ ਰੱਖੇ !
ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਹਰ ਦੇ
ਦਿਆਲੂ ਦਰ ਉਤੇ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਖੜਾ ਰਹੁ
ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ
ਨੀਲੀ ਸੁਰਾਹੀ ਵਿਚੋਂ
ਅੱਗ ਵਰਗੀ ਤੇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ
ਸਾਡੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ
ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਡੋਲ੍ਹਦਾ ਰਹੁ,

ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੁਰਦੇ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ
ਅਤੇ ਗੁੰਗੇ ਗਾਉਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ,
ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਿੰਦ, ਨਸ਼ੇ ਦੀ
ਮਸਤ ਖ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ
ਤੇਰੇ ਮੰਦਰ ਅੱਗੇ ਮਿਲ ਕੇ
ਮੁੜ ਨਵ-ਜਨਮੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਨੱਚ ਨਹੀਂ ਉਠਦੇ !
ਤੇ ਤੇਰੀ ਯਾਕੂਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੰਗੇ
ਨਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ
ਨਵੇਂ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਜ ਦੀ
ਸੂਹੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ
"ਜੀ ਆਇਆਂ"
ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ !

